

Promicanje zdravlja (Health promotion)

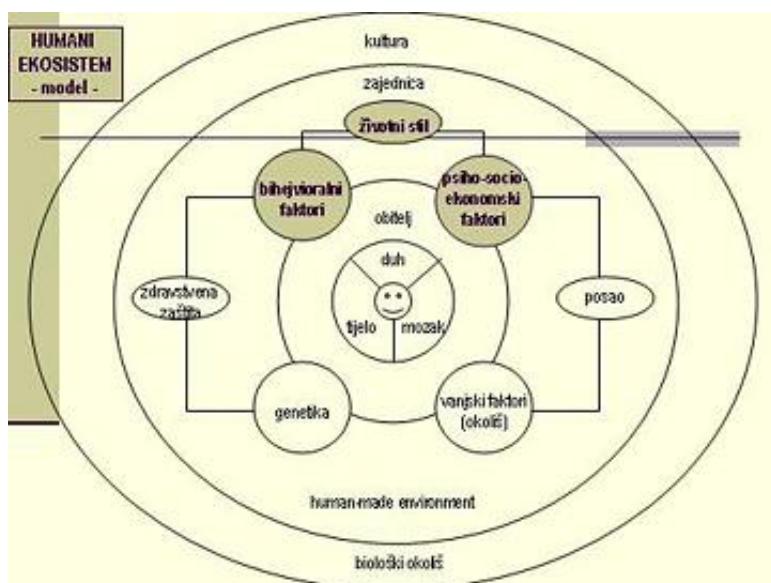
Sanja Musić Milanović

Hrvatski zavod za javno zdravstvo

Osnovne odrednice zdravlja

Zdravlje je jedna od najvažnijih stvari u našem životu. Ipak, zdravlje se uzima "zdravo za gotovo". Čini se kao da u zdravlje ne treba ulagati i o njemu se govori tek kad se pojavi bolest. Međutim, ono je izvor svakodnevnog života; dobro zdravlje pojedinca pozitivno djeluje na osoban, ali i na ukupan društveni razvoj.

Svjetska zdravstvena organizacija definira zdravlje kao fizičko, mentalno i socijalno zdravlje, a ne samo odsustvo bolesti. Brojni čimbenici utječu na očuvanje zdravlja, na razini pojedinca, ali i društva u cjelini. Na individualnoj razini na zdravlje utječe dob, spol, genetsko određenje i životne navike. Ali postizanje fizičkog i mentalnog zdravlja nije samo odgovornost pojedinca. Na očuvanje zdravlja utječu u određenoj mjeri i informacije - pruženo znanje, obrazovanje i ekonomska situacija.

Koji vanjski (socijalni, ekonomski, okolišni) čimbenici određuju naše zdravlje?

1. siromaštvo
2. nezaposlenost / nedostatna primanja
3. obrazovanje
4. pristup zdravstvenoj zaštiti
5. okolišni faktori

Postoji očita potreba za multidisciplinarnim i intersektorskim pristupom da bismo odgovorili na utjecaj socio-ekonomskih i okolišnih faktora na zdravlje ljudi.

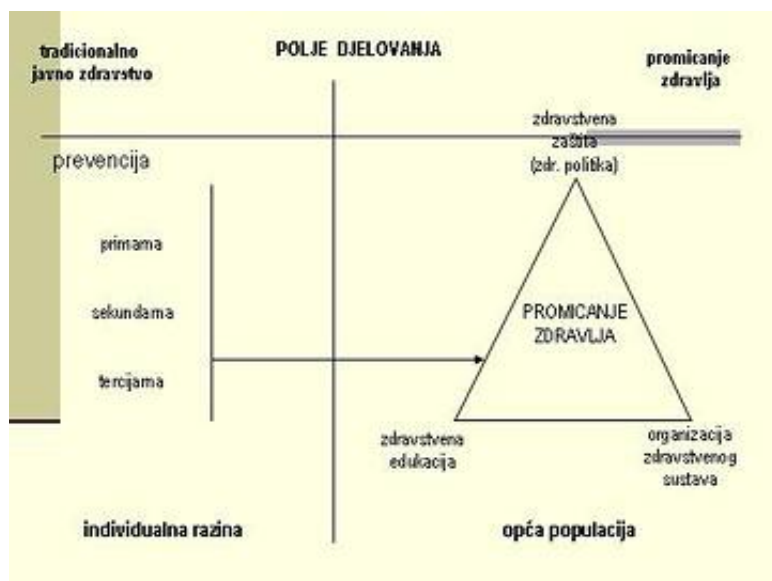
Kako mi, kao pojedinci, utječemo na svoje zdravlje?

Životnim navikama (pušenje, hrana i prehrana, alkohol, tjelesna aktivnost, ozljede, oralna higijena, uživanje opojnih droga, seksualno ponašanje).

Dosad provedena istraživanja upućuju na povezanost socijalne komponente i životnih navika. Zadaća je promicanja zdravlja smanjivanje uloge socijalnih razlika u stvaranju životnih navika o kojima ovisi očuvanje zdravlja.

Povijest promicanja zdravlja

Ideja promicanja zdravlja nije nova. Uz nekoliko pokušaja prominencije u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, njeno stasanje kao organizirane discipline uočavamo 1974. godine, kada je tadašnji ministar zdravlja Kanade objavio dokument «Nove perspektive zdravlja stanovnika Kanade». Bio je to prvi dokument nacionalne politike Vlade koji je promociju zdravlja identificirao kao ključnu strategiju. Nakon toga dokument je služio kao temelj za slične dokumente politika u drugim zemljama, uključujući Švedsku i Ameriku, doprinoseći rastu međunarodnog entuzijazma za prihvaćanje promocije zdravlja i kao koncepta i kao pristupa koji primjenjuju vlade, organizacije, zajednice i pojedinci.

Prva međunarodna konferencija o promicanju zdravlja (1986.g.) objedinila je ovaj rastući interes, rezultirajući Ottawskom poveljom o promicanju zdravlja, koja je ponovo osnažila razvoj promicanja zdravlja u cijelom svijetu.

Osnovu ponovnog interesa za promicanje zdravlja možemo objasniti međudjelovanjem sljedećih faktora:

- sve jače isticanje pozitivnog zdravlja i unapređenja kvalitete života;
- veća želja ljudi za preuzimanjem kontrole nad vlastitim životom, pridružena trendu konzumerizma;
- ograničena učinkovitost tradicionalnih didaktičkih strategija često udruženih sa zdravstvenom edukacijom;
- spoznaja da mnogi zdravstveni problemi izviru iz životnog stila pojedinca;
- sve više dokaza slabe povezanosti između sustava zdravstvene zaštite i zdravstvenog stanja.

Izazovni argumenti za preorijentaciju javnog zdravstva, polučeni iz epidemioloških istraživanja, jasno dokumentiraju snažan utjecaj determinanti zdravlja. Ti su činitelji iznad individualnih genetskih i bihevioralnih karakteristika, čvrsto povezani sa socio-ekonomskim uvjetima, pitanjima pravičnosti, nacionalnog blagostanja, socijalne podrške i drugih strukturalnih ili sistemskih faktora.

Ova složena etimologija rezultirala je shvaćanjem promocije zdravlja, ponekad nazivane novo javno zdravstvo, koja nadilazi zaštitu zdravlja uključujući:

- jačanje zdravlja;
- redistribuciju resursa i kontrolu nad individualnim i kolektivnim zdravstvenim sadržajima;
- smanjenje negativnog utjecaja mnogobrojnih determinanti zdravlja u vezi sa socijalnim, političkim i ekonomskim okruženjem;
- usmjerenje resursa prema preventabilnim zdravstvenim problemima;
- pridavanje važnosti zdravstvenim potrebama iznad tjelesne dimenzije, dakle uključujući mentalnu i socijalnu dimenziju;
- primjenu ekološkog pristupa;
- prepoznavanje razvoja i uključivanje zajednice, kao legitimne i učinkovite strategije.

Razvoj promicanja zdravlja u svijetu

Temeljne su odrednice promicanja zdravlja unapređenje zdravlja i stvaranje potencijala za dobro zdravlje prije nego što se zdravstveni problemi ili ugroženost zdravlja pojavi.

1977. SZO, «Health for All»

Osnova za razvoj promicanja zdravlja. Istaknuta uloga zajednice i međuresorskog djelovanja.

1986. Ottawa, Kanada

Održana je Prva međunarodna konferencija o promicanju zdravlja i započeo proces osposobljavanja ljudi da poboljšaju kontrolu nad vlastitim zdravljem. Određeno je pet javnozdravstvenih prioriteta: izgradnja politike usmjerene zdravlju i javnom zdravstvu, stvaranje okoliša koji doprinosi zdravlju, jačanje aktivnosti na razini zajednice, razvijanje osobnih znanja i vještina, preorijentiranje zdravstvenih službi i usluga.

1988. Adelaide, Australija

Druga međunarodna konferencija ističe da je zdravlje temeljno ljudsko pravo, ali i osnova za društveni i gospodarski razvoj. Ističe da je promicanje zdravlja korisno društveno ulaganje i detaljnije razrađuje ideju politike usmjerene zdravlju. Utvrđeni su prioritetu u politici usmjerenoj javnom zdravstvu: zdravlje žena, prehrana, pušenje, alkohol, okoliš.

1991. Sundsvall, Švedska

Konferencija razrađuje strategiju promjena u okolišu stvaranjem podržavajućeg okoliša, koja nužno uključuje razvojnu politiku, zakonsku regulativu, preorijentaciju pojedinih djelatnosti, stvaranje partnerstva na području promicanja zdravlja, ali i buđenje svijesti o okolišu kao značajnoj odrednici zdravlja.

1997. Jakarta, Indonezija

Konferencija u Jakarti imala je tri cilja: evaluirati učinak promicanja zdravlja, identificirati nove strategije na području promicanja zdravlja te potaknuti i omogućiti razvoj partnerstva na području promicanja zdravlja.

Istaknuta je potreba smještanja promicanja zdravlja u središte unapređenja zdravlja.

Svjetska zdravstvena organizacija, u aktualnoj zdravstvenoj politici «Zdravlje za sve u 21. stoljeću», kao prioritete ističe:

1. povećanje odgovornosti društva za zdravlje - od izbjegavanja štetnih učinaka na zdravlje pojedinca preko brige o zdravom okruženju do ograničenja proizvodnje artikala koji štete zdravlju;
2. veće ulaganja u unapređenje zdravlja - od edukacije preko unapređenja stanovanja do unapređenja zdravstvene zaštite, što će ujedno unaprijediti zdravlje i kvalitetu života pojedinca i društva u cjelini;
3. uspostavljanje partnerstva raznih djelatnosti i društvenih skupina na području unapređenja zdravlja;
4. osnaživanje zajednice, ali i pojedinaca, na području promicanja zdravlja
5. osiguranje infrastrukture za promicanje zdravlja razvijanjem odgovarajućih zakonskih, obrazovnih, društvenih i gospodarskih prilika koje će poduprijeti promicanje zdravlja.

2000. Mexico City, Mexico

Peta svjetska konferencija, usmjerena na rješavanje problema vezanih uz prioritete iz Jakarte.

2000. Veronska inicijativa

Od 1998. do 2000. godine Europski ured SZO organizirao je seriju sastanaka poznatih kao Veronska inicijativa. Inicijativa je utvrdila zdravstvene odrednice ili determinante zdravlja: to su biološki (spol, dob) i genetski čimbenici (breme nasljeđa) te životni uvjeti (socioekonomski, kulturalni i okolišni, radni i životni uvjeti, utjecaj zajednice i osobni način života).

Razvoj promicanja zdravlja u Europi

Od 1995. godine značajan je razvoj promicanja zdravlja u Europi.

1996.

Europska unija podupire razvoj promicanja zdravlja i izdaje publikaciju Health Promotion Programme, koju je 1996. godine prihvatio Europski parlament.

1997.

Osnovana je Europska mreža promicanja zdravlja (The European Network for Health Promotion Agencies ENPHA).

2000.

Europska komisija započela akcijski plan za zdravlje.

Razvoj promicanja zdravlja u Hrvatskoj

1986.

Projekt Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) «Zdravi grad» pokrenut je 1986. godine da bi osnažio interes za pozitivni koncept zdravlja u gradovima diljem Europe. Temeljna načela strategije «Zdravlje za sve za 21. stoljeće» i «Lokalni dnevni red za 21. stoljeće» ovaj projekt provodi u praksu, lokalnim djelovanjem na razini grada. Projekt "Zdravi grad" afirmira holističku prirodu zdravlja, upućujući na međuzavisnost tjelesne, mentalne i socijalne dimenzije zdravlja. Projekt polazi od pretpostavke da se bolje zdravlje može postići zajedničkim naporima pojedinaca i skupina koje žive u gradu.

1993.

Međunarodni projekt Europske mreže škola koje promiču zdravlje koji podupiru Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske. U projekt je uključeno 37 osnovnih škola iz svih županija.

1999.

Započeo sustavni rad na promicanju zdravlja hrvatskog stanovništva u okviru **potprojekta Promicanje zdravlja** Prvog hrvatskog projekta Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske i Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje. U organizaciji MIZ RH, HZZO i HZJZ edukacija edukatora.

2001.

Program «Rukovođenje i upravljanje za zdravlje» idejno je osmišljen u jesen 2001. godine s ciljem da podupre županijska tijela uprave i samouprave u procesu decentralizacije. Jedna je od temeljnih pretpostavki strateškog planiranja uvjet da u proces odlučivanja o zdravlju budu uključeni i predstavnici zajednice, građani i njihovi lideri.

2003.

U Ljetnoj školi promicanja zdravlja u Kanadi educirano 11 liječnika-preventivaca. Po povratku organiziran seminar iz promicanja zdravlja.

Promicanje zdravlja ključna je odrednica i sastavni dio aktualne zdravstvene politike i strategije razvitka zdravstva, te je Hrvatski zavod za javno zdravstvo radi zadovoljenja stručnih i organizacijskih potreba osnovao Službu za promicanje zdravlja s tri odjela:

- Odjel za izradu i evaluaciju programa,
- Odjel za promicanje zdravlja u zajednici, i
- Odjel za komunikaciju.

ZAKLJUČAK

Od kada je 1986. godine donesena *Ottawa Charter for Health Promotion*, razvijaju se na internacionalnoj, nacionalnoj i lokalnoj razini programi koji se bave s pet principa ove povelje. Vrijeme je za razvoj i uspostavu funkcionalne multidisciplinarnе, intersektorske mreže jedinica za promicanje zdravlja koje će osigurati kontinuitet programa.

Kontakt:

mr.sc. Sanja Musić Milanović, dr.med.
Hrvatski zavod za javno zdravstvo
Služba za promicanje zdravlja
Rockefellerova 7, 10 000 Zagreb
Tel: 01/48.63.344
Fax: 01/48.63.271